

Розділ XXI

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

СТРЕЛЬЦОВ Є. Л.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального права, вчений секретар Південного наукового
центра НАПрН України, доктор юридичних наук, доктор теології, професор,
член-кореспондент НАПрН України

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА НОРМА: ПРИНЦИПОВІ ОЗНАКИ

В ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України (далі — КК України) закріплено, що цей кодекс має своїм завданням «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам» [1; 5]. Виконання цього завдання відбувається за рахунок включення відповідних положень, необхідних для виконання цього завдання, у кримінально-правову норму, або, якщо казати в іншій редакції, сутнісні змістовні (внутрішні) кримінально-правові положення набувають свій зовнішній вираз, свою форму існування за допомогою норми права.

Кримінально-правова норма за великим рахунком не є предметом перманентних дискусій. Є, так би мовити, погоджені положення, які, практично, не обговорюються. Наприклад, достатньо сталим є розуміння того, що існуючі кримінально-правові норми повинні бути систематизовані у групи. Тут, насправді, немає погодження. Кількість таких груп коливається від трьох до шести, але сама ідея систематизації не дискутується. Якщо йдеться, наприклад, про шість груп, то можливо виділити: 1) декларативні, проголошуючи норми, які встановлюють основні начала, головні ідеї кримінального права (ст.ст. 1, 2 КК України); 2) є норми, які в основному формують понятійну систему кримінального права (ст. 11, ст. 65, ст. 401 та ін.); 3) норми, які визначають умови так званого кримінально-правового компромісу (ст.ст. 17, 31 та ін.); 4) норми, які закріплюють обставини, що виключають злочинність діяння (ст.ст. 36, 37, 39 та ін.); 5) норми загального характеру, які, і це

потрібно підкреслити, в першу чергу, звернені до правозастосовника (ст.ст. 11, 65 та ін.); 6) норми так званого соціально-охоронного характеру, які визначають конкретне злочинне діяння та ті санкції, які потрібно застосувати в разі вчинення цього суспільно небезпечного діяння. В залежності від того, до якої групи відноситься відповідна норма, вибудовується її структура. Традиційно, в першу чергу, норми Особливої частини кримінального права структурно складаються з: гіпотези, диспозиції та санкції. При цьому, виділяють різні види диспозицій та різні види санкцій. Є й інші положення, які характерні для певної більшості кримінально-правових норм.

В той же час, на нашу думку, є низка ознак кримінально-правових норм, які мають більш принципівий характер та потребують достатньо детального обговорення.

Перше. Потрібно чітко визначити, що приймаючи відповідну кримінально-правову норму, держава тим самим створює відповідні правовідносини, а більш точно — кримінально-правові відносини. При цьому важливо розуміти, що кримінально-правова норма служить не тільки правовою базою для «локального» притягнення особи до кримінальної відповідальності за скоєння конкретного злочину. Кожна така норма, група норм, через «створені» правовідносини отримує «легальну» можливість для «включення» державою свого «кримінально-репресивного механізму»- як відповідну реакцію такої держави на певну соціально-негативну поведінку.

Друге. А що саме закріплюється у кримінально-правовій нормі? Для аналізу цього звернемось до тієї групи кримінально-правових норм, сукупність яких не тільки складають кількісну перевагу, а й, з нашої точки зору, визначають сутність та завдання кримінального права. Це та група норм Особливої частини, в якій, як вже вказувалось, визначаються злочинне діяння та санкції, які можливо застосовувати в разі вчинення такого діяння.

При цьому, як це не виглядає парадоксальним, існує, з нашої точки зору, значна змістовна неточність в визначенні того, що закріплюється в диспозиції кримінально-правових норм. Так, досить поширеною є точка зору, згідно якої в диспозиції закріплене загальнообов'язкове правило поведінки, яке охороняється і забезпечується силою державного примусу [2, с. 53] або, відповідно до іншої, також досить поширеної точки зору, в кримінально-правовій нормі закріплено встановлене правило поведінки [3]. Але, на нашу думку, в кримінально-правовій нормі держава принципово не може визначати встановлене правило поведінки, в якій би редакції це ні закріплювалось. Ми вважаємо, що у кримінально-правовій нормі держава визначає заборонену модель поведінки (вбивство, крадіжку і т.і.), вчинення якої і створює підстави, які дають можливість державі притягнути таку особу до кримінальної відповідальності.

Саме таке змістовне наповнення норми кримінального права дає змогу вважати, що основна її спрямованість полягає, по-перше, в забезпеченні правової охорони встановлених в державі суспільних відносин шляхом притягнення особи, яка вчинила заборонену модель поведінки, до кримінальної відповідальності, по-друге, в викоріненні або суттєвому зменшенні суспільно небезпечних діянь та, в третіх, закріпленні на необхідному рівні безпеки встановлених в державі суспільних відносин.

Все це дає змогу стверджувати, що зміст основних кримінально-правових норм, які в своїй сукупності спрямовані на створення необхідної правової бази для державного реагування на заборонену модель людської поведінки, підкреслює, що основною функцією кримінального права є охоронна функція.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 09 березня 2017 року: Офіц.текст. — К.: Алерта, 2017. — 194 с.
2. В.Д. Филимонов. Охранительная функция уголовного права. Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. — 251 с.
3. Уголовно-правовая норма. <http://www.lawtech.ru/pub/aupdic/g00000028.html>

ТУЛЯКОВ В. О.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
проректор з міжнародних зв'язків, доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

НОВІТНІ МЕТОДИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ НАУКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Сьогодні у науці кримінального права України виникла унікальна ситуація. Догматизм і формальне відношення до сенсів права призвели до абсолютної неефективності пропозицій підвищення якості кримінального законодавства. Мова йде про стандартний процес наукового пошуку у кримінально-правових дослідженнях, згідно якому накопичення емпіричної інформації давало позитивний результат у обмежених рамках простору та часу, а подальший догматичний аналіз узагальнень практики розкривав політично детермінований шлях до конструювання нової нормативної моделі, будь це доповнення до діючого законодавства, чи інструктивний лист щодо узагальнення судової практики. Відверто кажучи, дослідження досліджуються, дисертації захищаються, а злочинність зростає.